

## Otázky ke státní zkoušce navazujícího magisterského studia

### Program: **FF FNAEpH Archeologie** **navazující prezenční hlavní**

Budou položeny čtyři otázky, první tři z oboru archeologie, každá z jednoho okruhu:

Okruh A. Archeologická teorie a vývoj paradigmatu

Okruh B. Archeologická metoda a příklady její aplikace

Okruh C. Archeologie Evropy

4. otázka je vyhrazena pro druhý studovaný obor

#### **Okruh A. Archeologická teorie a vývoj paradigmatu**

- 1) Popište základní vývojové etapy, kterými prošlo archeologického myšlení, a uveďte příklady z evropské nebo světové archeologie. Co rozumíme termínem archeologická kultura, jak dnes můžeme s touto entitou pracovat? A kdy s ní archeologie nepracuje?
- 2) Popište kulturní a sociální evoluci a neoevoluční přístup v archeologii. Uveďte příklady z evropské nebo světové archeologie.
- 3) Charakterizujte společenské modely předmoderních společností. Charakterizujte postupy sociální archeologie. Uveďte příklady z evropské nebo světové archeologie.
- 4) Popište teorii elit. Vysvětlete pojmy: big man, great man, chief, rex atd / nebo vasilevs, wanax, tyran, archon. Uveďte příklady z evropské nebo světové archeologie.
- 5) Charakterizujte ekonomické modely předstátních, resp. předindustriálních společností. Vysvětlete pojmy: reciprocita, redistribuce, "gift-giving economy", trh, "feudální" model atd. Charakterizujte pojem vlastnictví.
- 6) Popište procesy, které vedou ke vzniku komplexních společností ("států") v předmoderních společnostech. Uveďte příklady z evropské nebo světové archeologie.
- 7) Vysvětlete teorii sídelních (komunitních) areálů. Jak se z teoretického hlediska liší archeologický výzkum pohřebních a obytných areálů a proč je jejich výpověď o minulých společnostech odlišná?
- 8) Vysvětlete teorii centrálních míst. Uveďte příklady z evropské nebo světové archeologie.
- 9) Jak lze popsat předmoderní společnosti jako komplexní systém? Popište, jak vzniká, roste a jak kolabuje. Uveďte příklad z evropské nebo světové archeologie.
- 10) Co je to habitus a jak lze tento pojem aplikovat v archeologii. Co je ekonomický, sociální a kulturní kapitál. Uveďte příklady z evropské nebo světové archeologie.
- 11) Co je to artefakt? Popište účel artefaktů: praktickou funkci, společenský význam a symbolický smysl. Uveďte příklady z evropské nebo světové archeologie.
- 12) Popište a vysvětlete fenomén hranice v lidské společnosti a jak je aplikován v archeologii. Uveďte příklady.
- 13) Co rozumíme v archeologii termíny gender a identita? Co nás ovlivňuje v jejich (re)konstrukci? Jak byste definoval/-a genderovou archeologii?
- 14) Uveďte příklady zneužití archeologických vědeckých poznatků nacionalistickými hnutími a totalitárními ideologiemi v minulosti či současnosti. V čem tkví nebezpečí takového spojení a jak se tomu bránit?
- 15) Popište vzájemný vztah archeologického a historického (archivního pramenného) přístupu při studiu minulosti.
- 16) Popište vzájemný vztah archeologického a antropologicko/etnografického přístupu, který je založen na přímém posuzování živé kultury.

## **Okruh B. Archeologická metoda a příklady její aplikace**

- 1) Definujte předmět a prostředky archeologie. Proveďte systematiku archeologických pramenů.
- 2) Definujte základní kroky archeologické metody a jejich stručnou charakteristiku.
- 3) Popište základní postupy archeologické analýzy a deskripce. Jak vznikají archeologická data? Jaké technologie používáme pro tvorbu archeologických dat?
- 4) Popište základní postupy deskriptivní statistiky a vysvětlete základní pojmy (např. průměr, medián, směrodatná odchylka, histogram). Popište její užití v archeologii.
- 5) Popište archeologickou syntézu a zhruba metody, které při ní používáme? Co jsou archeologické struktury?
- 6) Vysvětlete fungování exploratorních statistických metod založených na korelacích (např. analýzy hlavních komponent) či vzdálenostech ve vícerozměrovém prostoru (např. shlukovací/clusterová analýza) a jejich užití v archeologii.
- 7) Popište možnosti interpretace v archeologii. Jak funguje archeologické modelování?
- 8) Popište metody výzkumu sídelní struktury a hierarchie v archeologii.
- 9) Popište prameny a s tím související metody a nástroje, s nimiž pracuje specificky archeologie, která zkoumá historická období (např. antika, mladší středověk).
- 10) Jak správně v archeologii pracovat s obecným pojmy (např. město, stát, aristokracie, kmen, vesnice, majetek, sídliště, hrob atd.). Co je to Weberovský ideální typ (ideal type)?
- 11) Jakými postupy je možné zkoumat zdravotní stav nebo stravovací návyky archeologicky zkoumaných populací? Vyberte jednu z metod a tu blíže charakterizujte.
- 12) Jakými metodami můžeme zkoumat ekonomické a sociální strategie předmoderních společností?

## **Okruh C. Archeologie Evropy**

- 1) Charakterizujte evropský paleolit až eneolit z klimatického, společenského a ekonomického hlediska.
- 2) Jaké byly technologické inovace paleolitu až eneolitu? Jak se projevíly v kontextu tehdejších společností? Charakterizujte ekonomické aspekty daného období.
- 3) Charakterizujte společnost od paleolitu po eneolit na základě pohřebního ritu. Uveďte několik příkladů z evropské archeologie.
- 4) Analyzujte sídelní strategie od paleolitu po eneolit. Uveďte několik příkladů z evropské archeologie.
- 5) Charakterizujte společnost od paleolitu až po dobu bronzovou na základě uměleckých a náboženských projevů. Uveďte několik příkladů z evropské archeologie.
- 6) Charakterizujte mechanismy šíření neolitu. Definujte rozdíly v procesech neolitizace na Balkáně, ve střední Evropě, v jižní Skandinávii a na Britských ostrovech.
- 7) Definujte archeologii domácnosti. Jaký je význam domácnosti a domu pro poznání života člověka v neolitu a eneolitu? Uveďte několik příkladů z evropské archeologie.
- 8) Co zkoumá demografická archeologie v neolitu a eneolitu? Z jakých dat a metod vychází?
- 9) Etnicita jako kategorie a teorie a současné rekonstrukce příchodu Indoevropanů do geografického prostoru Evropy.
- 10) Diachronně analyzujte rozšíření a význam tellů v Evropě. Uveďte několik příkladů z evropské archeologie.
- 11) Charakterizuj archeologii podmáčených terénů, jezerního prostředí a řek na základě vybraných příkladů v pravěku a rané době dějinné v Evropě.
- 12) Charakterizujte zemědělské strategie v pravěku a rané době dějinné. Uveďte několik příkladů z evropské archeologie.

- 13) Charakterizujte získávání a těžbu nerostných surovin v pravěku a rané době dějinné. S jakými společenskými a ekonomickými procesy souvisely?
- 14) Diachronně analyzujte dálkové kontakty na základě vybraných příkladů hmotné kultury v pravěké Evropě.
- 15) Uveďte příklady pravěké monumentální architektury. Jaké interpretace jsou s ní spojovány?
- 16) Jaké známe sociální modely integrující migraci a/nebo mobilitu? Uveďte jejich konkrétní příklady na pravěkých a protohistorických společnostech Evropy.
- 17) Charakterizujte společnost v době bronzové a železné na základě pohřebního ritu. Uveďte několik příkladů z evropské archeologie.
- 18) Analyzujte sídelní strategie v době bronzové a železné. Uveďte několik příkladů z evropské archeologie.
- 19) Jak interpretujeme elity v době bronzové a železné na základě archeologických pramenů? Vysvětlete koncept "Fürstensitze/Fürstengräber". Uveďte příklady.
- 20) Jaké byly technologické inovace doby bronzové, železné a doby římské a jak se projevily v kontextu tehdejších společností? Charakterizujte ekonomické aspekty jednotlivých období.
- 21) Popište projevy urbanizace v době bronzové a železné. Vysvětlete fenomén oppid (teorie vzniku a zániku, subsistence).
- 22) Jaká byla dynamika kontaktů západní Evropy se Středomořím v době železné? Uveďte příklady známé z archeologických i písemných pramenů.
- 23) Charakterizujte umělecký projev v době železné a římské a jeho inspirační zdroje.
- 24) Jaké jsou doklady rituálních aktivit v době železné a době římské? Popište jejich areály ve vztahu ke krajině.
- 25) Popište proces romanizace a jeho projevy v archeologických pramenech.
- 26) Definujte středověkou archeologii a její postavení v systému věd. Jaké jsou hlavní úkoly středověké archeologie v evropském bádání? Vysvětlete rozdíl mezi nacionálně orientovanou a komparativní medievistikou.
- 27) Popište základní členění Evropy v období od raného do vrcholného středověku z různých hledisek (politické, kulturní, jazykové). Popište západ-východní gradient různých socio-ekonomických jevů a vysvětlete jeho příčiny.
- 28) Popište chronologický rámec středověku v Evropě. Kdy začal a kdy skončil středověk? Definujte různé archeologické chronologické systémy.
- 29) Popište historický rámec raně nebo vrcholně středověké Evropy a hlavní rysy geopolitické situace.
- 30) Proveďte základní diachronní a synchronní komparaci hlavních světových civilizací (Západ, Islám, Čína, Mezoamerika) v časovém úseku dle vlastního výběru (mezi 6. do 15. stol.).
- 31) Popište multidimenzionální identitu středověkého člověka a její odraz v archeologických pramenech.
- 32) Jak definovat kategorii etnicity a jaké jsou problémy spojené s jejím výzkumem? Uveďte možnosti zkoumání etnicity středověkou archeologií.
- 33) Uveďte příklady migrací ve středověku a metody jejich archeologického či interdisciplinárního výzkumu.
- 34) Jak se ve středověku utvářely hranice a jak je zkoumá evropská archeologie.
- 35) Co jsou to elity v evropském středověku? Popište jejich vznik, vývoj a projev v archeologických pramenech.
- 36) Popište základní strukturu středověké společnosti a odraz této struktury v archeologických pramenech. Vysvětlete pojmy jako středověká familia či vojenská družina.
- 37) Popište sídlištní struktury středověké Evropy, jejich vznik a proměny.

- 38) Definujte centrální místa ve středověké Evropě - jejich formy, funkce a proměny v průběhu středověku.
- 39) Popište středověký svět venkova. Zaměřte se na regionální rozdíly v Evropě. Vysvětlete základní pojmy např. raně středověký velkostatek (vilikace), plužina, lán. Uveďte hlavní půdorysné typy vrcholně středověké vesnice hlavní tendence v jejím rozměření.
- 40) Charakterizujte rezidence evropských středověkých elit z archeologického hlediska.
- 41) Popište hlavní znaky ve strukturách společnosti, osídlení a kulturní krajiny, kterými se od sebe liší raný a vrcholný středověk v českých zemích. Vysvětlete pojmy: transformace, kolonizace, lokace.
- 42) Charakterizujte pojem město z hlediska právního postavení, obchodu a hospodářství a z hlediska sociálních struktur.
- 43) Charakterizujte církevní vývoj ve středověku a projev ve stavební kultuře.
- 44) Charakterizujte pohřební ritus středověku.
- 45) Charakterizujte hlavní směry středověké architektury, definujte stavby nebo složitější struktury a uveďte přístupy archeologického zkoumání těchto struktur
- 46) Vysvětlete problematiku invazí z východu nebo jihovýchodu především do Uherské nížiny nebo vně/severně Karpatského oblouku a následný vývoj v tomto/těchto regionech?
- 47) Charakterizujte boje s Araby/muslimy v Evropě a křížová tažení a jejich vliv na uspořádání Evropy případně i Předního Východu. Vysvětlete vliv na změnu sídelní struktury a jejích prvků?
- 48) Porovnejte námořní obchod a kontinentální obchod, hlavní trendy v přímořských oblastech a dopad na vnitrokontinentální obchod? Pokuste se vysvětlit výskyt dovážených komodit v přímořských i vnitrokontinentálních oblastech.
- 49) Charakterizujte středověké zemědělství, formy produkce a v zemědělství používané technologie.
- 50) Charakterizujte základní vývoj vojenství v raném nebo vrcholném až pozdním středověku a pokuste se charakterizovat vybavení a techniky bojovníků nebo armád.